

Mira Kolar-Dimitrijević
(Filozofski fakultet – Odsjek za povijest, Sveučilište u Zagrebu)

POVJESNIČAR DR. FERDO ŠIŠIĆ KAO SABORSKI ZASTUPNIK 1908.-1911. GODINE

UDK 929 Šišić, F.:32(497.5)''1908/1911''
Izvorni znanstveni članak
Primljeno: prosinac 2002.

Prof. dr. Ferdo Šišić (1869.-1940.) i danas je jedan od najvećih hrvatskih povjesničara. Od prvog rada 1889. pa do 1940. on je napisao velik broj povjesnih radova. No on se bavio i politikom a tom segmentu njegova života posvećena je znatno manja pažnja i ona je tema ovog rada. Kao političar Šišić je uvijek pristajao uz vladu iako se to njegovo opredjeljenje nije moralo posve slagati s njegovim mišljenjem. To ga je u vremenu kada djeluje kao saborski zastupnik vinkovačkog izbornog kotara ali i kao delegat na zajedničkom hrvatsko-ugarskom saboru prisiljavalo da pokušava miriti napetosti koje su izražene na oba područja i u tome je njegova politika bila dosta uspješna, iako mu to njegovi suvremenici nisu priznali.

Ključne riječi: Ferdo Šišić, politička djelatnost, saborski zastupnik, Vinkovci, Hrvatsko-srpska koalicija, novinstvo, Adolf Beck.

1.

Dr. Ferdo Šišić je jedan od najvećih hrvatskih povjesničara. Međutim on je i vrlo kontroverzna ličnost u političkom životu. Vrlo ambiciozan i bez materijalne osnovice, on je radi postizanja znanstvene i visokoškolske karijere bio voljan na izvjesne ustupke i prilagođivanja režimu, nastojeći pri tome izvući maksimalnu korist za Hrvatsku i za Vinkovce kao svoju izbornu jedinicu. Iako se ovakvo ponašanje kod povjesničara ne bi smjelo opravdavati pokazat ću da je politika Ferde Šišića u vremenu kada je bilo uključen u politički život Hrvatske, tj. od 1908. do 1911. bila jedina moguća, ako je htio zadržati svoj status uglednog profesora povijesti na zagrebačkom Mudroslovnom fakultetu i istovremeno raditi povijesno i politički u korist Hrvatske.

Dr. Ferdo Šišić rođen je u Retkocima blizu Vinkovaca 9. ožujka 1869., te je na krštenju dobio ime Ferdinand Maksimilijan. Njegov otac Jakov rođen je u Vinkocima i bio je krajiški kapetan inženjerske struke, koji je radio i u Generalkomandi u Zagrebu i kasnije kao odsječni savjetnik u Zemaljskoj

vlasti postigao odsječnog savjetnika, te je prilikom umirovljenja dobio plemstvo kako je to bila praksa u ono vrijeme.¹

Majka Ernestina bila je rođena u Beloj Crkvi u Banatu 1. prosinca 1847. od oca Tome Hankea i majke Emilije Hunt, te je Šišić dakle pripadao po majci podunavskim Švabama, a po ocu je bio vjerojatno Crnogorac. Upravo ovo porijeklo otežalo je Šišiću nacionalno opredjeljenje, odnosno svijest o nacionalnoj pripadnosti bila je kod Šišića nedefinirana, pa je nekad nastupao kao Slaven, nekad kao Hrvat i Srbin, a nekad i kao Nijemac.

Vrlo ambiciozan, Ferdo Šišić je osnovno školovanje završio u Zagrebu, i vjerojatno bi studij završio u Beču, gdje je tri semestra studirao povijest, da mu se otac nije razbolio i 1893. umro. Prisiljen iz financijskih razloga da se vrati u Zagreb on je 1892. završio povijest i geografiju na Sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu, te je postavljen već 14. rujna 1892. u Gospiću za namjensnog učitelja. Zapažen od dr. Isidora Kršnjavog, koji je tada bio predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu, dobio je premještaj na Veliku realku u Zagrebu, ali je već u jesen 1894. premješten na Realnu gimnaziju i Trgovačku akademiju u Osijek, što je na jedan način ukazivalo da se zamjerio Kršnjavom ili Khuenu koji su ga udaljili od rada u Zemaljskom arhivu u Zagrebu i od rada u crkvenim arhivima.

Iako je radio u Osijeku na Realnoj gimnaziji uz koju je bila vezana i trgovačka akademija, što je bila škola drugog ranga, Ferdo Šišić u Osijeku se dobro snašao. Oženio se s Milenom iz obitelji Mihajlović pa se dosta zbližio sa Srbima krstivši u pravoslavnoj vjeri i svog sina Dabišu, iako je po običajnom propisu za činovnike sin trebao biti kršten u vjeri oca. Po narudžbi podžupana Levina Chavraka Letovaničkog napisao je monografiju “Županija virovitička u prošlosti”, te ga je ovo divot izdanje objavljeno 1896. u povodu tisućgodišnjice dolaska Mađara u panonsku ravnicu približilo i Mađarima, a povijesna istraživanja Slavonije pomogla su mu da 1900. objavi i knjigu “Barun Trenk i njegovi panduri” (Zagreb, 1900). Budući da je i bivša Narodna stranka vodila u tom vremenu istu politiku Šišić je već tada pokazao da ne želi ići uz vodu već da se prilagođuje političkim prilikama svog vremena i kraja gdje je živio, zadržavši pri tome uvijek neku umjerenost.

Doktorirao je 1900. na radnji “Zadar i Venecija od 1159. do 1247. godine”² a uskoro je izradio i docentsku habilitaciju “Miha Madijev de Barbezani”, te postaje privatni docent za hrvatsku povijest od dvanaestog do petnaestog stoljeća na zagrebačkom Mudroslovnom fakultetu. Od jeseni 1902. predaje na klasičnoj gimnaziji u Gornjem gradu u Zagrebu, a 1906. prelazi na fakultet nakon smrti Tadije Smičiklase, te je već 22. listopada

¹ Jakov Šišić je u mladosti studirao u Grazu, pa je napisao članak “Slavjansko društvo u Gradzu” (*Danica ilirska*, 1849., br. 15., str. 78-79). Rado je isticao da vuče porijeklo iz mjesta Šišići u zaleđu Boke Kotorske. (*Stjepan Antoljak*, Ferdo Šišić, *Arhivski vjesnik*, 33, 1989., str. 126).

² *RAD*, izd. JAZU, Zagreb 1900., sv. 142.

1906. izabran za izvanrednog profesora u konkurenciji s Milanom Šufflayem. Svakako da su ga u tom izboru pomogli članovi Hrvatsko-srpske koalicije, koji su tada držali u Zagrebu vlast u Zemaljskoj vladi. Oni su ga i kandidirali kao svog zastupnika u Vinkovcima 1908. godine, da bi 1910. bio izabran na listi bana Tomašića, dakle vladinovaca, imenovan upravo u tom vremenu svog političkog laviranja i za redovnog profesora 29. lipnja 1909. godine.

2.

Šišićevo kandidiranje u vinkovačkom izbornom kotaru je najavljeno već u rujnu 1907. u listu "Vinkovci i okolica". Šišić je posjetio u to vrijeme Vinkovce i više političkih ličnosti te najavio svoju kandidaturu na temelju programa Hrvatske stranke prava, odnosno Hrvatsko-srpske koalicije, te je u listu objavljeno da je njegova kandidatura "jur više nego izvjesna".³ Hrvatsko-srpska koalicija baš i nije bila sva za Šišića, što se vidi s izbornog sastanka u župnom domu na kojem je bio župnik i dekan Jakob Stojanović te načelnik Uroš Gjurić koji su predlagali da se kandidatura ponudi bivšem velikom županu Zagrebačke županije Petru Draganu Turkoviću, poznatom koalicionašu, a svakako da se odbije kandidatura dr. Stjepana Tropscha iz Čiste stranke prava.⁴

Predizborna borba se je zahuktala u veljači 1908. kada je raspušten Hrvatski sabor. Na sastanku kandidata 27. veljače 1908. isticani su Ferdo Šišić od opozicije, zapravo Hrvatsko - srpske koalicije, te Luka Starčević od Starčevićeve stranke prava⁵.

Označen u Vinkovcima kao uvaženi povjesničar i sveučilišni profesor Ferdo Šišić na izborima koje je raspisao ban Pavao Rauch garantiravši Zakonom od 1. ožujka 1908. zaštitu slobode izbora gotovo da i nije imao konkurencije, jer je bilo razglašeno njegovo simpatiziranje s Hrvatsko-srpskom koalicijom (dalje: HSK) koja je na tim izborima pobijedila. Na izborima Ferdo Šišić je dobio 316 glasova, a protukandidat Luka Starčević 281.⁶ Ovi su izbori obavljani još uvijek po starom izbornom zakonu gdje je pravo glasanja imao vrlo mali broj izbornika, jer se tražio visoki izborni cenzus. Na osnovi izbora dr. Ferdo Šišić se našao među 88 izabranih saborskih zastupnika i 45 virilista koji su ušli u sabor po položaju (visoko plemstvo i svećenstvo). U odnosu na prethodne izbore Hrvatsko-srpska koalicija je porasla od 30 na 53 zastupnika, dok je Narodna stranka potpuno nestala, a nije ju mogla zamijeniti Ustavna stranka Pavla Raucha koja je dobila svega dva zastupnika. Ponešto je ojačala Starčevićeva stranka prava

³ *Vinkovci i okolica*, 36, 8. IX. 1907. - Dr. Ferdo Šišić.

⁴ *Vinkovci i okolica*, 2, 12. I. 1908., str. 2. - Izborni sastanak u Vinkovcima.

⁵ *Vinkovci i okolica*, 8, 23. II. 1908. U tom je listu Šišić označen kao nezavisni, blizak Koaliciji, a u listu *Svjetlost* kao koalicionaš.

⁶ *Vinkovci i okolica*, 9, 1. III. 1908., str. 3.

povećavši broj svojih zastupnika od 20 na 22 zastupnika, dok su sve druge stranke, pa i Hrvatska pučka seljačka stranka dobile beznačajan broj glasova, a u Vinkovcima ništa jer nisu postavile ni svoju kandidaturu. Na izbore je u Hrvatskoj od 48.562 birača izašlo samo 35.705 glasača, od čega je za Koaliciju glasalo 18.858 glasača, za Starčevićance 9.254, za srpske radikale 3.006, izvan stranaka 2.021, za ustavnu Rauchovu stranku 1.729, za Socijaldemokraciju 837.⁷ Ban Pavle Rauch je sazvao Hrvatski sabor na konstituiranje, ali je zbog prejake opozicije odmah donio i odluku o odlaganju Sabora, te je tako uvedena u Hrvatskoj vlast bez Sabora. Dr. Ferdo Šišić, iako nije imao prilike djelovati u Saboru na sjednicama, ipak djeluje kao izabrani zastupnik vinkovačkog područja, te se je mogao zalagati za rješavanje izvjesnih problema u Zemaljskoj vladi, koja je ipak uvažavala ne samo njegov znanstveni već i politički status. Tiska u listopadu 1908. u Matici hrvatskoj svoju "Hrvatsku povijest", II. dio, koja je obuhvaćala razdoblje od 1526. do 1790. godine.

Izbor Šišića u Vinkovcima nije bio beznačajan izbor. U Vinkovcima to je vrijeme velikih očekivanja ali i poticajnog razvoja mjesta. Općinski načelnik Adolf Albrecht uspijeva izgraditi novu plinaru, pa se činilo da su poslije petrolejske rasvjete Vinkovci riješili pitanje rasvjete iako je upravo ova izgradnja zakočila u Vinkovcima za više godine prelazak na električnu rasvjetu koju je Vukovar dobio već polovicom 1908. godine. Kotarski načelnik je dr. Franjo Piškorić, rodom iz Broda, koji je 14. svibnja 1908. preuzeo upravu vinkovačkog kotara i koji je bio dosta dobar sa Šišićem, koji mu kumuje djetetu, tražeći za uzvrat razne protuusluge oko školovanja sina.⁸

Najveći poticaj napretku Vinkovaca u tom vremenu daje vrlo brojno naseljavanje Židova koji upravo u ovom vremenu utječu na jačanje industrijske i trgovačke strukture grada i time postaju vodeća gospodarska snaga, s time da su politički stajali na liniji Hrvatske stranke prava.⁹ Privlačnost Vinkovaca za Židove koji nastoje pobjeći od mađarskog hegemonizma u Mađarskoj uvećana je i time što se spoznalo da će Vinkovci postati važno prometno raskršće, jer se je već pouzdano znalo da će se u Vinkovce premjestiti željeznička strojarnica iz Broda i da će se cijeli pogon strojarnice modernizirati zajedno s okretištem vlakova, te da će tu naći zaposlenje oko 2.000 željezničara, odnosno da će od tog posla živjeti oko 350 obitelji. Vinkovci kroz koje 1910. prolazi 50 osobnih i 70 teretnih vlakova, i koji su raskršće za šest smjerova postaju upravo u tom vremenu mjesto velike imigracija stanovništva, uvećane potrošnje.¹⁰ Mnogo se očekivalo i od dovršetka mosta između Erduta i Gomboša čijom izgradnjom 1910. je izbjegnuto opasno

⁷ *Vinkovci i okolica*, 10, 8. III. 1908., i 14, 5. IV. 1908., str. 4. Izborna statistika.

⁸ *Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, Ostavština Šišić, A/51, 1-20. - pisma Franje Piškorića Šišiću.

⁹ Vidi pobliže *Tomo Šalić*, *Židovi u Vinkovcima i okolici*, Osijek, 2002.

¹⁰ *Vinkovci i okolica*, 26, 25. VI. 1911.

prevoženje vlaka skelom preko Dunava. Gradi se i pruga Osijek - Vinkovci, a bilo je i više planova koji su Srijemsku županiju trebali ispresijecati izgradnjom željezničkih pruga sjever - jug, pa bi za sve te poslove Vinkovci trebali biti centar organizacije željezničkog prometa. Tako se gradi pruga Vinkovci - Osijek, a planira se i izgradnja pruge Našice - Đakovo - Vinkovci, te nekoliko drugih pruga.

Židovi su polako preuzimali u Vinkovcima većinu ugostiteljskih radnji. Najveće je svratište Josefa Lehrnera "Slavonija" ali su drugi glavni ugostiteljski objekt, hotel "K crnom ždrijepcu" preuzela 1908. braća Hirschfeld te se u tom prostoru počinju održavati i kino predstave koje organizira Kamenarović. Jedno svratište drži Franz Pollak, a od brojnih gostionica značajnije su gostionice Philipa Rotha i Franje Josipa Müllera.

Židovskim kapitalom je ojačalo i vinkovačko bankarstvo. Vinkovačka eskomptna banka kao najstarija novčarska kuća Vinkovaca otvara u tom vremenu podružnicu u Šidu. No židovskom kapitalu suprotstavljaju se novčarske ustanove drugih nacionalnosti. U 1908. je osnovana Hrvatska dionička banka kojoj predsjedava Ivan M. Čuljat. G. 1906. osnovana je i Srpska zanatska i ratarska kreditna zadruga u Vinkovcima, koja se 1910. pretvara u Srpsku štedionicu s dioničkim kapitalom od 80.000 kruna.

Zbog svog položaja i stjecišta šest pruga Vinkovci postaju poznati po svojim stočnim sajmovima. U ovom vremenu oni postaju osobito dobro posjećeni jer zbog carinskog rata sa Srbijom veliki gradovi Austro-Ugarske Monarhije traže stoku i meso, čije cijene rastu, a ponuda jedva podmiruje potražnju.

Velike razvojne mogućnosti otvarale su se Vinkovcima i na industrijskom polju.

Mlin "Slavonija" d.d. koji je osnovan kao dioničko društvo došao je u ruke Hrvatske veresijske banke, a 1. kolovoza 1910. dolazi u ruke Ljudevita Engela iz Starih Jankovaca i Picka iz Pakraca, odnosno Lazara Schönfelda. Drugi mlin koji je poslovao pod nazivom "Prvi vinkovački paromlin" bio je vlasništvo Jakoba Engela i Marije Fuchs, a polovicom 1910. umjesto Marije Fuchs suvlasnici su postali Mandl i Schlesinger.

Vinkovci kao sjedište Brodske imovne općine, Šumske direkcije državnih šuma i sjedište baždarskog ureda osobito privlače svojim dražbama trgovce i pilanare. Tvrtka "Union d.d." je kupila krajem 1908. Bukšićevu pilanu u Vinkovcima odmah uvećavši njeno poslovanje u vremenu velikih dražbi slavonskog hrasta. Povoljno radi i pilana Ivana Katušića.

Dosta se i gradi. Za stanovanje željezničara bilo je potrebno izgraditi kuće. Parna ciglana d.d. Vinkovci ima 1907. račun bilance od 275.886 kruna s time da je dionička glavnicu iznosila 150.000 kruna, ali se znalo da će se kapaciteti ove pilane morati uvećati. U vinkovačkim novinama "Vinkovci i okolica" često se piše o velikim uspjesima i zaradama Bohnovih ciglana u Bačkoj, koje su počele raditi 1864. i koje su velike količine opeke i crijepa

uvozile u Vinkovce. Spoznaja da Vinkovci imaju također kvalitetnu zemlju i sve preduvjete da postanu središte jedne velike ciglene industrije postaje sve prisutnija.

Izvanredno je živ i društveni život Vinkovaca u tom vremenu. Hrvatsko pjevačko društvo "Relković" osnovano 1901. organizira brojne zabave, a isto čini i Prvo opće dobrotvorno gospojinsko društvo koje svake godine otvara zimi sirotinjsku kuhinju, Dobrovoljno vatrogasno društvo, društvo "Veseli pustinjak", a početkom 1911. je osnovano i Srpsko pjevačko društvo. U Vinkovcima je vrlo aktivan Obrtni zbor kojem je predsjedavao Franjo Kreger, ali i Savez hrvatskih obrtnika koji je osnovan 1909. Vinkovački trgovac Jakob Spitzer je član osječke Trgovačko-obrtničke komore, na čijim se sjednicama češće čuje o zahtjevima i potrebama trgovaca i obrtnika vinkovačkog kraja. U Vinkovcima radi i podružnica Slavenskog gospodarskog društva iz Osijeka, koje vodi u tom vremenu politiku nezavisnu od Zagreba s jakom mađarskom orijentacijom. G. 1910. je osnovano i Društvo trgovaca.

Pored Pučke knjižnice u Vinkovcima djeluje i Hrvatska čitaonica. Svake godine u zimi Gospojinsko društvo je otvaralo sirotinjsku kuhinju a sličnog je karaktera i društvo "Veseli pustinjak".

Vinkovčani s velikim nestrpljenjem očekuju u tom vremenu i izgradnju tramvaja jer su vinkovački trgovci Jakob Spitzer i Dragutin Grünfeld zatražili koncesiju za gradnju tramvaja od željezničke stanice do rimokatoličkog groblja. No iako je gradnja odobrena tramvajska linija nije izgrađena jer se u vremenu balkanskih ratova odustalo od ove investicije.¹¹

3.

Godina 1909. bila je zbog veleizdajničkog procesa protiv Srba vrlo teška godina u politici. Čitavo je društvo politički vrlo razjedinjeno i jako neprijateljski raspoloženo prema banu zbog izostanka saborskog života, pa se to odrazilo i u Vinkovcima, gdje je svaki potez vlade izvrnut velikoj kritici i dočekan gotovo neprijateljski. Ukidanje baždarskog ureda u Vinkovcima i ostavljanje jedinog takvog ureda u Vukovaru za cijelu Srijemsku županiju primljeno je s velikim negodovanjem. Ističe se da Vinkovci zaostaju u odnosu na prijašnje vrijeme kada im je vojna uloga davala veći značaj, te se ističe da je potrebno ponovno smjestiti vojsku u vojne zgrade u Vinkovcima, a za potrebe stanovništva da je potrebno izgraditi modernu klaonicu. Smatra se da se vitalni problemi Vinkovaca rješavaju presporo.

¹¹ O gospodarskoj prošlosti Vinkovaca na početku stoljeća najviše podataka je donio Zlatko Virć u svojim djelima o prošlosti Vinkovaca među kojima je posebice vrijedna monografija "Stogodišnji put obrtničke organizacije u Vinkovcima" (Vinkovci, 1990). Bilješke o radu pojedinih tvornica i promjenama vlasnika možemo naći u novinama "Vinkovci i okolica" koje izlaze od 1897. do 1918. godine.

No u 1909. ima i vrlo značajnih događaja među kojima je dovršenje palače Brodske imovne općine za čiji glavni ulaz je učitelj Obrtne škole u Zagrebu Morak izradio reljefe dva graničara i jedne graničarke koji se spremaju obraditi slavonski hrast lužnjak. Prekrasna nova zgrada potaknula je odmah utemeljenje Društva gospodarskih i šumarskih činovnika u Vinkovcima među čijim utemeljiteljima se našao i ban Pavle Rauch. Zemaljska vlada je votirala i sredstva za izgradnju obrambenog savskog nasipa od Gunje do Mitrovice, a uprava Srijemske županije utječe na izgradnju cesta i škola.

Društveni život 1909. je u Vinkovcima vrlo živ, što se moralo pripisati djelovanju vinkovačkih društava i osobito profesora i književnika Jozе Ivakića i profesora Milutina Mencina koji su obogatili kulturnu scenu izvođenjem kazališnih predstava i koncerata s hrvatskim temama, što je uravnotežilo povremeno djelovanje Ćirićevog kazališta iz Novog Sada.

Dr. Ferdo Šišić, usprkos neodržavanju saborskih sjednica ipak je izabran zastupnik vinkovačkog izbornog kotara, te pomaže svojim izbornicima. I ban Rauch poštuje znanstvenu i nastavnu djelatnost Ferde Šišića, kojega je usprkos tomu - ili možda upravo stoga što je bio poznat kao simpatizer Hrvatsko-srpske koalicije - imenovao 29. lipnja 1909. za redovnog sveučilišnog profesora, pri čemu je Adolf Beck koji je tu vijest objavio u "Vinkovcima" kritizirao što Šišić nikada ne dolazi u Vinkovce.¹² Ban Pavle Rauch je naime prilikom stupanja na bansku stolicu obećao pakračkom episkopu Mironu Nikoliću da će se jednako odnositi prema Srbima kao i prema Hrvatima, te je to obećanje nastojao i održati.¹³ Međutim, Veleizdajnički proces i ono što mu je slijedilo u Friedjungovom procesu, iskoristili su Srbi da dokažu protivno, te iako je za sudstvo u vladi bio zadužen dr. Aranicki a ne Rauch ipak je on ispao glavni krivac za progon Srba u Hrvatskoj. No Rauch je očito smatrao zgodnim, da Ferdu Šišića koji je govorio njemački kao i hrvatski, a po majci bio Podunavski Nijemac, unaprijedi u najviše zvanje na fakultetu, parirajući na taj način situaciji koja je nastala na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu zbog otpusta Šurmina koji se rugao banu iz službe i umirovljenja dr. Gavre Manojlovića zbog njegove političke aktivnosti. Dakako da je ovo postavljenje Šišića i obavezivalo, kao što će pokazati sljedeće razdoblje, kada lavira između vladine stranke i Hrvatsko-srpske koalicije, nastojeći da se niti jednoj ne zamjeri, a zamjerio se upravo ovim radom i jednima i drugima.

¹² *Vinkovci i okolica*, 28, 11. VII. 1909., str. 3.

¹³ Poblize o banovanju bana Raucha u *Mira Kolar-Dimitrijević*, Ban Pavle Rauch i Hrvatska u njegovo vrijeme, U: *Skrivene biografije nekih Nijemaca i Austrijanaca u Hrvatskoj* 19. i 20. stoljeća, Osijek, 2001., str. 79-176.

4.

Odlazak bana Pavla Raucha s banske stolice početkom 1910. dočekan je s velikom radošću. Očekivalo se od novog bana dr. Nikole Tomašića,¹⁴ istovremeno i prijatelja Khuena Hedérváryja koji je postao predsjednik ugarske vlade, da će naći mogućnost suradnje s Hrvatsko-srpskom koalicijom i da će se političke i društvene prilike u Hrvatskoj srediti. Očekuje se ponovno sazivanje Hrvatskog sabora, čija su vrata više od dvije godina bila prityvorena uz vrlo ograničeno djelovanje saborske vlade. No očekuje se i novi izborni red koji će umnožiti broj izbornika. U travnju 1910. je ponovno sazvan Hrvatski sabor na kojemu govori i dr. Šišić u indemnitetnoj raspravi o važnosti školstva. On ističe potrebu da Hrvatsko sveučilište dobije takav status da njegove diplome vrijede na području čitave Monarhije a ne samo u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, no da se pri tome njeguje u prvom redu na tom Sveučilištu hrvatski jezik i program a tek onda slavenski. Svakako je zanimljiv Šišićev stav prema Šumarskoj akademiji koja je nastala 1898. iz Križevaca preseljenog šumarskog odjela Gospodarskog učilišta. Šišić misli da bi bilo jednostavnije školovati šumarske stručnjake putem stipendija na velikim sveučilištima izvan Hrvatske, pogotovo stoga što Zemaljska vlada za napredovanje šumarskih stručnjaka traži znanje mađarskog jezika, čime je na posredan način kritizirao što su šume u rukama mađarske vlade i izvan nadležnosti Zagreba. Istovremeno je značajan Šišićev zahtjev da se osnuje tehnika u Zagrebu, te da trogodišnjim trgovačkim školama treba dodati još jedan razred i tako ih reorganizirati u prave trgovačke škole. Zanimljiv je i njegov prijedlog da se Trgovačka akademija iz Zemuna preseli u Sušak, jer bi je tu mogli polaziti i Dalmatinci i Istrani, a pored toga bi se ta škola mogla specijalizirati za pomorsku trgovinu, uočivši porast značaja Sušaka u odnosu prema mađarskoj Rijeci. Vrijedan pažnje je i njegov zahtjev potrebe reorganizacije umjetničkih škola. Šišić izjavljuje da će glasati za povjerenje Vladi i njenom programu, dakako vladi bana Tomašića.¹⁵

Nakon toga Sabor je trebao usvojiti novi izborni zakon. Izborna osnova je prihvaćena 14. travnja 1910., ali je potvrđena kao zakon 28. V. 1910.¹⁶ Ovim zakonom broj izbornika u Hrvatskoj i Slavoniji uvećan je od 42.000 na 270.000 ljudi, odnosno pravo glasovanja imalo je sada umjesto 2 posto 10 posto stanovništva. No i u njemu su bogati i dalje ostali privilegirani, s time da su izbornici podijeljeni u tri grupe: izbornici u Lici koji su plaćali 6 kruna izravnog poreza; izbornici u gradovima s 10 kruna izbornog poreza, te izbornici na selu s 15 kruna poreza, te se dakle selo najviše selekcioniralo iako je socijalna stvarnost bila drugačija. U Srijemskoj županiji broj izbornika je

¹⁴ Dr. Nikola Tomašić, (Zagreb, 13. I. 1864. - Trešćerovac, 29. V. 1918.) Završio je pravo u Zagrebu, od 1892. bio je profesor nacionalne ekonomije na Sveučilištu u Zagrebu. Objavio je 1910. knjigu "Pacta conventa" koja je bila prvi svezak serije "Temelji državnog prava hrvatskog kraljevstva." Bio je ban od 1910. do 1912. godine.

¹⁵ *Svjetlost*, 16, 17. IV. 1910., str. 1. - Govor F. Šišića u indemnitetnoj raspravi.

¹⁶ *Zbornik zakona i naredaba Kr. Hrvatske i Slavonije*, kom. VI, br. 41.

povišen od 14.055 na 36.685 ljudi, a u samim Vinkovcima od 792 na 2.536.¹⁷

U međuvremenu odnosi bana Tomašića s Hrvatsko-srpskom koalicijom se pogoršavaju, te je on u nemogućnosti da organizira i uredi Sabor ponudio caru ostavku koju ovaj nije prihvatio. Nakon što je donio neke najvažnije odluke Sabor, izabran još u vremenu Raucha početkom 1908., je nakon tri mjeseca povremenih sastanaka raspušten i raspisani su novi izbori po novom izbornom zakonu.¹⁸

Za izbore se ozbiljno počelo pripremati tek u rujnu. Do 4. rujna 1910. trebalo je sastaviti nove izborne listine. Ban Nikola Tomašić je održao veliki govor u Osijeku izloživši svoj program, te je naišao na podršku osječkog podnačelnika dr. Dragutina Neumana koji je odlučio poduprijeti vladu bana Nikole Tomašića kako bi se već jednom smirile političke i društvene prilike u zemlji.¹⁹ Ferdo Šišić bio je kolega dr. Nikole Tomašića i povoljno je ocijenio njegovu knjigu "Pacta conventa..." svrstavši ju među najvrsnija djela naše državopravne literature.²⁰ Vjerojatno je upravo na Tomašićev poticaj Šišić pokazao zanimanje za svoju ponovnu kandidaturu u izbornom vinkovačkom kotaru. No vjerojatno je Šišić bio potaknut i drugim razlozima, osobito kada je u lipnju 1910. otvoren zajednički Sabor u Budimpešti, koji u svojoj Adresi na cara, uopće ne spominje Kraljevinu Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju već samo zemlje ugarske krune, te se izgubilo i samo hrvatsko ime u Adresi. U svojoj izbornoj borbi Šišić se odlučio osloniti na Adolfa Becka, koji je formalno, a od proljeća 1910. i stvarno bio vlasnik, izdavač i urednik glavnih vinkovačkih novina "Vinkovci i okolica – Vinkovci und Umgebung", a istovremeno je bio i tajnik podružnice Slavonskog gospodarskog društva, i tajnik vinkovačke židovske općine, te je bio vrlo utjecajan među privrednicima Vinkovaca. Zapravo Šišić se odlučio osloniti na židovski kapital koji je upravo u to vrijeme držao u Vinkovcima sve vodeće pozicije, pokazujući dalju tendenciju jačanja, ali i unapređivanja Vinkovaca.²¹

Prof. Ferdo Šišić je došao u Vinkovce krajem rujna 1910. godine. Međutim, na programu HSK-e kandidirao se i dr. Gustav Gaj, odvjetnik iz Jaske, ali i rođak banove žene Paule rođ. Gaj. Gustav Gaj je pak bio nećak preporoditelja Ljudevita Gaja, a ilirski pokret je u tom vremenu bio dosta popularan zbog borbe protiv njemačkih i mađarskih presizanja. Gustav Gaj bio je po volji HSK-i koja ga je podržala kao svog kandidata, jer je bio oženjen Julijom Trpelić, kćerkom državnog savjetnika u Srbiji Miloša

¹⁷ *Vinkovci i okolica*, 17, 24. IV. 1910., str. 17; 42, 16. X. 1910., str. 3.

¹⁸ *Vinkovci i okolica*, 30, 24. VII. 1910., str. 1. - U krizi; br. 31, 31. VII. 1910. - Još smo uvijek u krizi.

¹⁹ *Vinkovci i okolica*, 39, 25. IX. 1910., str. 1 - ban govori; 40, 2. X. 1910., str. 2-3. - banov govor u Osijeku; br. 41, 9. X. 1910.

²⁰ *Svjetlost*, 6, 6. I. 1910., str. 3.

²¹ Značajno je otvaranje pilane bečke tvrtke Holz Handels A.G. čiji je prokurist bio Josip Schwarz koji se snažno založio za izgradnju Hrvatskog doma u Vinkovcima.

Trpelića, koji je pak bio zet Nikole Hristića, koji je u nekoliko mandata bio ministar predsjednik Kraljevine Srbije. Dakle za vinkovačke Srbe dr. Gustav Gaj je bio osoba od najvećeg povjerenja i čovjek budućnosti koji će povezati Srijem s Beogradom.²²

Nije posve jasno je li ban Tomašić znao za Gajevu kandidaturu, jer ako je znao onda je iskoristio Gaja kako bi prisilio Šišića da umjesto liste Hrvatsko-srpske koalicije, kojoj je bio sklon, prijede na vladinu listu, jer nisu mogla biti dva kandidata s iste izborne liste. Na taj način je dr. Šišić postao branitelj vladine politike i vladinog programa, dakle promađarske orijentacije. Gaj je u međuvremenu razvio veliku propagandu u kojoj se često spominje kako Šišić “za taj posao nije”, te su tu izjavu objavili i “Obzor” i “Narodna obrana” i “Hrvatsko pravo”.²³ Gaj je posjetio više vinkovačkih građana a bio je i u Mirkovcima gdje je našao najveću podršku. Kao treći kandidat pojavio se Marko Lombarović iz Otoka kao kandidat Starčevićeve stranke prava.

Šišić se povezoao s dr. Neumanom u Osijeku, te je izložio isti program u četiri točke 6. listopada u vinkovačkom svratištu Lehrner: 1. Životni interesi naroda zahtijevaju da se podupre vlada dr. Nikole Tomašića; 2. Prilike zahtijevaju da se HSK u interesu domovine i naroda sporazumi s banom dr. Nikolom Tomašićem; 3. Osijek je voljan posredovati između bana i HSK-e; 4. Koalicija se mora obavezati da li će podupirati bana.²⁴

Međutim Šišić je zbog obaveza na ispitima za gimnazijsku maturu morao prekinuti predizbornu kampanju, obećavši Vinkovčanima da će se vratiti 15. listopada. To su iskoristili njegovi protivnici, te su održali u Vinkovcima predizborni sastanak na kojem su podržali Gaja, jer da je u Veleizdajničkom procesu protiv Srba branio Milu Mitrića iz Davora, a Gaja podržavaju i vinkovačke novine “Svjetlost” čiji je urednik Antun Rott. Članovi HSK-e su počeli žestoko napadati kandidaturu Šišića, jer da u prošlom mandatu nije dovoljno radio kao zastupnik, niti je dolazio među glasače da ih informira i da im pomogne.²⁵ Gaj posjećuje Slakovce, Orolik, Nijemce, Mirkovce, Nove Jankovce, Laze, Neudorf (Novo Selo) i u Neudorfu odsjeda kod evangeličkog pastora Abaffyja.²⁶ Gajeva kampanja je svakako intenzivnija od Šišićeve, za kojeg se nije točno znalo ni čiji je kandidat, jer iako se kandidirao kao vladinovac ipak nije istupio ni iz Hrvatsko-srpske koalicije,

²² Gustav Gaj (Zagreb, 1. XII. 1861. - Jastrebarsko, 6. IV. 1915.) Gaj je maturirao u Zagrebu a studirao je pravo u Beču. Doktorirao je 1887. u Zagrebu. Radio je kao odvjetnik u Jastrebarskom i u Osijeku. Bio je pristaša Hrvatsko-srpske koalicije, te je objavio 14 uvodnika u listu “Magyarország” 1907. godine. Bio je sklon okultizmu, te je uređivao mjesečnik “Tajanstveni svijet”, “Novo sunce”, “Übersinliche Welt”, te ga stoga u društvenim krugovima nisu smatrali ozbiljnim čovjekom. (Vera Humski, Gustav Gaj, Hrvatski biografski leksikon, 4, Zagreb, 1998., 530; *Svjetlost*, 39, 25. IX. 1910., str. 1.)

²³ *Svjetlost*, 39, 25. IX. 1910.

²⁴ *Vinkovci i okolica*, 41, 9. X. 1910., str. 1-2. - O položaju.

²⁵ *Vinkovci i okolica*, 42, 16. X. 1910., str. 2. - Ne izborni pokret već izborna borba.

²⁶ *Svjetlost*, 41, 9. X. 1910.

te je bio čak tajnik nove Samostalne hrvatske stranke.²⁷ Dr. Gustav Gaj je u međuvremenu pojačavao svoju kampanju. Na izbornoj skupštini 9. listopada 1910. koju je otvorio dr. Levin Plemić, bivši zastupnik, on je izjavio zašto se HSK ne može složiti s banom, istaknuvši da Tomašić u Osijeku nije spomenuo Zakon za pečenje rakije, željezničku pragmatiku, tarifna pitanja koja sputavaju razvoj trgovine i obrta u Slavoniji, subvencioniranje razvoja industrije, niti je spomenuo reviziju financijskog dijela Nagodbe, te je njegov program neprihvatljiv, i nastavak je politike Pavla Raucha, za čijeg je banovanja otvoreno u Hrvatskoj čak 40 mađarskih škola, što je uzeto kao argument Rauchove mađaronske politike.²⁸ Gaj je izjavio pred 300 prisutnih da je pristasa HSK-e iz etičkih razloga “jer stoji na principu ljubavi. (...) Ljubav stvara mržnja rastvara”, dakle govorio je u duhu kako je pisao svoje članke u okultističkim listovima kojima je bio urednik. On se obratio i Nijemcima na vinkovačkom području, rekavši da stoji na principu slobode razvijanja svake narodnosti. Ivan Jančiković koji je bio na tom sastanku, uočio je neupućenost Gaja u stvarne političke odnose u Hrvatskoj, te mu je postavio pitanje koja je razlika između njega i Šišića. Gaj je odgovorio da je Šišić rekao da se “...ne hasni boriti, najbolje je biti uz vladu”. Gaj kao mistik i sklon filozofiranju pokazao se nesposoban za otvorenu diskusiju, te mu je priskočio Bude Budisavljević koji ga je pratio u izbornoj kampanji. Kao vještiji političar Budisavljević je rekao da je razlika između Gaja i Šišića ta da se “Dr. Šišića imade smatrati čovjekom bez energije, koji u kritičnim momentima zakaže”, te da se boji doći u kotar i uključiti u predizbornu kampanju, te da za to Ferdo Šišić “...nije za narodnog zastupnika”. Iskoristio je i izjavu Šišića Levinu Plemiću u jednom privatnom razgovoru da mu i ne treba vinkovački kotar jer da se može kandidirati i u dva druga izborna kotara. Konačno je svoj pledoaje završio Gaj time da će borbi i trzavica uvijek biti, ali da to mora biti, ako se hoće putem slobode naprijed. Dakako da je Gajeve kandidatura na listi Hrvatsko-srpske koalicije na ovom sastanku podržana, jer Šišić je još uvijek bio na ispitima u Zagrebu.

Šišićevu kandidaturu popularizira Adolf Beck sa svojim novinama “Vinkovci i okolina” i grupa krupnog židovskog i njemačkog kapitala okupljena oko tog lista. Šišićeva izborna proklamacija objavljena je na čitavoj stranici tog lista, a građani Vinkovaca su pozvani da na izborima 28. listopada 1910. glasaju za Šišića.²⁹

²⁷ *Svjetlost*, 40, 2. X. 1910., str. 2. - Za koga ćemo glasovati?

²⁸ *Vinkovci i okolica*, 42, 16. X. 1910., str. 4-5 - Izborna skupština.

²⁹ *Vinkovci i okolica*, 42, 16. X. 1910., str. 1. - proglas. Adolf Beck (Vinkovci, 1872. - 9. XI. 1940.). Završio je vinkovačku gimnaziju i od 1899. uređivao “Vinkovački tjednik”, i pisao u listu “Vinkovci i okolica - Vinkovci und Umgebung”, koji je u proljeće 1911. i preuzeo kao vlasnik, a koji je tiskan u polovici i na njemačkom jeziku. Beck je pripadao vinkovačkoj židovskoj eliti. Bavio se i gospodarskim pitanjima, te je radio i za svog strica veletrgovca Alberta preuzevši poslije Prvog svjetskog rata i vođenje njegove trgovine žitom. Njegova supruga Ida rođ. Graf, te dva sina Franjo i ing. Ignjat Beck odvedeni su u Jasenovac gdje im se gubi trag. (*T. Šalić*, Židovi u Vinkovcima i okolici, n.dj., str. 47-49).

Naime 15. listopada došlo je do povjereničkog sastanka Šišićeve grupe koji je sazvao trgovac Rudolf Henn, te je izabran odbor koji je trebao podržati Šišića. U tom su odboru pored Henna bili i Adolf Beck, ravnatelj Brodske imovne općine nadšumar Mile Maslek, industrijalac Rudolf Gross, predsjednik dobrovoljačkog vatrogasnog društva Rudolf Riesel, Gjuro Božić, velemlinar Jakob Engel, trgovac Michael Huber i Stjepan Leib.³⁰

Šišić se tek sada otvoreno predstavlja kao vladinovac, tj. pristaša bana Nikole Tomašića, a prema popisu očuvanom u Šišićevoj ostavštini obišao je stotinjak Vinkovčana u toj kampanji.³¹ Treći kandidat na izborima bio je Marko Lombarović iz Čiste stranke prava, ali on u konkurenciji s Gajem i Šišićem nije imao nikakve šanse.³² Iz istog razloga u Vinkovcima nije bilo kandidature ni srpskih radikala, ni srpskih samostalaca, ni socijaldemokrata, ni Radićeve stranke. Samo vladinovci, Hrvatsko-srpska koalicija i Starčevićeva stranka prava.

Izbori su se provodili na dva mjesta. Za općine Vinkovci, Otok i Slakovci glasalo se u Općinskom uredu pod predsjedanjem kotarskog predsjednika dr. Bogumila Ivoševića, a ostalo je područje potpalo pod Dječачku pučku školu gdje je predsjednik bio kotarski pristav Rudolf Skerbet.³³

Šišić je pobijedio. Pobjeda Šišića na izborima označena je kao pobjeda ideje reda i rada. Međutim izbori nisu protekli jednostavno. U glasanju Šišić je dobio 622 glasa, Lombarović 542, a Gaj 247. Izbori bi se morali ponoviti da nije Gaj odstupio u korist Šišića, obavezavši Šišića da će "stajati na principima Hrvatsko-srpske koalicije", te je nakon izbora Šišić i dao takvu izjavu pred svjedocima. Izbori baš i nisu bili popularni, jer je na izbore od 2.588 izbornika izašlo samo 1.431 glasača ili 59 %.³⁴ Nakon izbora sva tri kandidata su proslavili izbore u svratištu Lehrnera, a svakako je zanimljivo da je Koalicija smatrala da Gaj nije izgubio izbore jer je obavezao Šišića na suradnju s Hrvatsko-srpskom koalicijom, smatrajući da su ga time moralno obavezali da ne radi za vladu.³⁵ Prije odlaska u Zagreb Šišić se preko novina zahvalio izbornicima na povjerenju.³⁶

Međutim rezultati izbora u Hrvatskoj nisu baš oduševljavali bana, jer su njegovi zastupnici bili manjina. On je sazvao Hrvatski sabor za 22. studenoga 1910., ali su rezultati izbora na kojima su vladinovci imali 18 zastupnika a Hrvatsko-srpska koalicija 33 (Hrvatska ujedinjena samostalna stranka 18, a

³⁰ *Vinkovci i okolica*, 43, 23. X. 1910., str. 2.

³¹ Arhiv HAZU, Šišić, B 523/22.

³² *Vinkovci i okolica*, 43, 23. X. 1910., str. 1.

³³ *Vinkovci i okolica*, 43, 23. X. 1910., str. 3.

³⁴ *Svjetlost*, 44, 30. X. 1910., i 45, 6. XI. 1910.; *Vinkovci i okolica*, 44, 30. X. 1910., str. 1 - Jučerašnji izbor.

³⁵ *Svjetlost*, 46, 6. XI. 1910.

³⁶ *Vinkovci i okolica*, 44, 30. X. 1911., str. 3.

Srpska samostalna stranka 15) ukazivali na premoć SHK-e. Stranka prava s 15 zastupnika, odnosno Hrvatska pučka seljačka s 9 zastupnika, nisu ništa mogle izmijeniti u stvaranju većine koja bi mogla donositi zakone i smiriti zemlju. Niti Hrvatsko-srpska koalicija nije bila jedinstvena u odnosu prema banu, iako je on odustao od svoje stranke i izjavio spremnost da surađuje sa stranačkim blokom. Hrvatsko-srpska koalicija inzistira na otkazu željezničke pragmatike, dok je drugi uvjet, tj. silazak Aranickog s mjesta odjelnog predstojnika za pravosuđe kao krivca za veleizdajnički proces već bio u postupku.

Hrvatski sabor od 22. studenog je odgođen jer nije bilo moguće uspostaviti suradnju bana s Koalicijom. Ban Tomašić je predložio uvjete pod kojima bi Sabor mogao nastaviti s radom, tvrdokorno ustrajući pri zahtjevu da Koalicija izjavi da će ga pomagati i da mu neće u svemu oponirati.³⁷ Vidjevši, da su rezultati izbora ponovili izbore iz 1908., stvorivši ponovno nemoguću političku situaciju, 23. studenog su se okupili narodni zastupnici osječke grupe: dr. Ferdo Šišić, Dr. Dragutin Neumann,³⁸ dr. Franjo Papratović, dr. Ante Pinterović, dr. Lovro Radičević, i dr. Franjo Zbierzowski te su zaključili osnivanje Nezavisnog središnjeg saborskog kluba koji će podupirati bana u izrađivanju radnog programa. Za pročelnika kluba izabran je Neumann, a za tajnika Šišić. Ban obećava da će sazvati Sabor samo ako HSK zajamči izbor delegacije za zajednički Sabor, te votiranje idemniteta do kraja godine.³⁹ No ban Tomašić i predsjednik Srpske samostalne stranke dr. Bogdan Medaković se nisu mogli nikako složiti i politička kriza je prijetila raspustom Sabora, jer je neuspjao i dogovor izvršnog odbora HSK-e s obje frakcije stranke prava (Stjepanom Zagorcem od Starčevićeve stranke prava te Aleksandrom Horvatom i Franjom Milobarom od Stranke prava).⁴⁰ Jedini koji podržava bana je Središnji saborski klub na čelu s dr. Neumannom i dr. Šišićem. Budući da je Tomašić ipak sazvao Sabor 20. XII. 1910. na sjednici Sabora 22. XII. tri puta su vođeni izbori za predsjednika Sabora, te je konačno izabran dr. Neumann u trećem glasanju. Bilo je problema i s priznanjem Šišićevog mandata, kada se shvatilo da odnosi bana s Hrvatsko-srpskom koalicijom ne teku glatko, pa se je to odrazilo i na Šišiću koji je računao na iste međudnose. Dr. Lav Mazzura na prijavu popa Trive Bugarskog i Marka Lombarovića iz Otoka zatražio je poništenje izbora Šišića, jer da je Šišić u Vinkovcima dobio samo relativnu većinu, a da se za zastupnika traži apsolutna većina. Šišić je bio u neizvjesnoj situaciji od 22. prosinca 1910. do 23. siječnja 1911. ali je verifikacijski odbor na čelu s Miroslavom Kulmerom odbacio zahtjev za trenutačno ukidanje Šišićevog mandata. Šišićev izbor je

³⁷ *Vinkovci i okolica*, 48, 27. XI. 1910., str. 1. - O položaju.

³⁸ Dr. Dragutin Neumann (Valpovo, 13. I. 1855. - Zagreb, 11. IV. 1911.) Studirao je pravo u Beču, a bio je odvjetnik i gradonačelnik Osijeka. Od 1891. je saborski zastupnik, a krajem 1910. je izabran i za predsjednika Hrvatskog sabora, da bi nekoliko mjeseci kasnije umro od tuberkuloze. Pokrenuo je u Osijeku list "Narodnu obranu" i pomagao kulturne institucije.

³⁹ *Vinkovci i okolica*, 48, 27. XI. 1910., str. 1-2. - O položaju.

⁴⁰ *Vinkovci i okolica*, 51, 18. XII. 1910.

konačno ipak potvrđen odbijanjem Gajevih glasova, s time da se u ovu raspravu uključio i Stjepan Radić rekavši da je u Sjedinjenim Američkim Državama dovoljna i relativna većina, te da je to sistem izbora koji je već svugdje prevladao u modernim državama svijeta.⁴¹

U međuvremenu je Šišić počeo djelovati kao zastupnik. Predvodio je 26. studenog 1910. delegaciju općine Novih Jankovaca srijemskom velikom županu Ivanu Adamoviću s molbom da se Jankovci kao selo s pretežnim nje-mačkim stanovništvom odcijepi od općine Mirkovci i osamostale kao nova općina, što je i odobreno i potvrđeno na županijskoj skupštini.⁴² Koalicija je iskoristila ovo Šišićevo zalaganje da ga napadne kao germanofila, jer da je njemačko pjevačko društvo "Liedertafel" u Vinkovcima žarište germanstva, a Šišić da je pomogao tome društvu kod odobrenja pravila u zamjenu za glasove na izborima.⁴³ Šišić je svakako požurio i izgradnju ceste Otok - Komletinci sredstvima Zemaljske vlade.⁴⁴ Ima tragova i da je utjecao da se dovrši izgradnja nove dječjačke pučke škole u Vinkovcima. No neprijatelji su ga napadali da je na njegov zahtjev pokušao premještaj Joze Ivakića iz Vinkovaca u Senj.

I proširenje kolodvora u Vinkovcima postalo je stvarnost kada je komisi-ja željezničke uprave odredila da se s gradnjom započne u proljeće. Ferdo Šišić je tu intervenirao ukazavši da svaki dan vinkovački kolodvor prima 44 vlaka i da je 1909. prodano 183.000 karata u Vinkovcima, te budući da je osigurana svota od 2,200.000 kruna u državnom proračunu da nema razloga da se ne počne novi kolodvor graditi.⁴⁵

U međuvremenu Šišić je počeo iskorištavati svoje znanje mađarskog jezika i svoj položaj kao vladinog, dakle mađaronskog zastupnika koji je uživao povjerenje Mađara. U projektu Mađarskog geografskog društva za istraživanje poznatog povijesnog nalazišta Alföld u južnoj Mađarskoj stao je na čelo odbora za povijest, dok su Josip Brunschmid i Viktor Hoffiller ušli u odbor za arheologiju, uz obavezu da se kroz 15 godina projekt mora dovršiti.⁴⁶ Bio je to najveći znanstveni projekt u tom vremenu koji je dao vrlo plodne rezultate. Osim toga Šišiću su se otvorila vrata mađarskih plemićkih arhi-va kakvi su bili Erdödyji, Bathyanji i Esterhazyjevi, bitni za proučavanje povijesti 16. i 17. stoljeća kojom se Šišić upravo u tom vremenu bavio, pri-premajući izdanje zapisnika Hrvatskog sabora.

⁴¹ *Svjetlost*, 51, 18. XII. 1910.; 6, 5. II. 1911., str. 1-2; *Vinkovci i okolica*, 5, 29. I. 1911., str. 2. i 6, 5. II. 1911., str. 2.

⁴² *Svjetlost*, 51, 18. XII. 1910.; *Vinkovci i okolica*, 48, 27. XI. 1910., str. 3. - Narodni zastupnik Šišić u Vinkovcima.

⁴³ *Vinkovci i okolica*, 22, 28. V. 1911., str. 4; *Svjetlost*, 39, 24. IX. 1911., str. 1. Vidjevši moć pjesme Srbi su odmah osnovali Srpsko pjevačko društvo.

⁴⁴ *Vinkovci i okolica*, 6, 5. II. 1911.

⁴⁵ *Vinkovci i okolica*, 49, 4. XII. 1910., str. 3. i 2, 8. I. 1911., str. 4. - Naš kolodvor.

⁴⁶ *Vinkovci i okolica*, 46, 13. XI. 1910., str. 2.

Hrvatski sabor je sazvan sa zadatkom da izabere nove zastupnike za zajednički sabor jer su članovi Hrvatsko-srpske koalicije odbili da budu izabrani dok se ne riješi pitanje željezničke pragmatike. Trebalo je riješiti i pitanje proračuna za sljedeću godinu i pitanje Adrese caru. Na zasjedanju Hrvatskog sabora 27. siječnja 1911. izabrani su novi delegati za zajednički Sabor u Budimpešti te je za predsjednika izabran Teodor Pejačević a za tajnika delegacije dr. Ferdo Šišić. Oni su zaključili da će djelovati na osnovi tri točke: 1. da se treba poštivati Hrvatsko-ugarska nagodba kao temeljni državni zakon; 2. da se Zakon o željezničkoj pragmatiki treba izmijeniti kako se ne bi kršile državno pravne nagodbe sklopljene između “obadviju kraljevina” i 3. da će se zauzeti za osnivanje hrvatske narodne banke “koje je za naše narodno-gospodarstvene prilike od vitalnog zamašaja.”⁴⁷

Na sjednici Hrvatskog sabora 25. siječnja Ferdo Šišić je izabran i za izvjestitelja Odbora za bogoštovlje i nastavu, ali je njegova suradnja s predstojnikom Odjela za bogoštovlje i nastavu Milanom Amrušem bila dosta kratkotrajna, jer je Amruš već dao ostavku na svoj položaj. Kao izvjestitelj ovog odbora dr. Ferdo Šišić je održao u Hrvatskom saboru 8. ožujka 1911. govor u kojem nije podržao povišenje plaće učiteljima jer da nema pokrića u državnom proračunu. No pribavio si je i neprijateljstvo katoličkog svećenstva, jer je na molbu Hrvatskog katoličkog katehetskog društva u Zagrebu da im se pored povišice dade i temeljna plaća od 400 kruna, a broj obaveznih sati da im se snizi s 30 na 21, te da im se uračuna u vrijeme za mirovinu i vrijeme što su ga proveli u duhovnoj pastvi odgovorio negativno na sve te zahtjeve, navodeći princip jednakosti za cijelo nastavno osoblje zaposleno u školama. No podržao je molbu Udruge učiteljica da imaju i dalje jednaku plaću s učiteljima.⁴⁸ U Zagrebu je 11. svibnja 1911. održana velika skupština Saveza učiteljskih društava te se negodovalo što Hrvatski sabor nije uredio odnose u učiteljstvu.⁴⁹

Šišić je bio izabran 24. siječnja 1911. i u adresni odbor Hrvatskog sabora. Što se tiče Saborske adrese Šišić je zajedno s članovima Centralnog saborskog kluba nastojao približiti gledište bana gledištu Koalicije, a kada to nije uspjelo onda je Klub odlučio glasati za adresu HSK-e, a svoju je adresu povukao. Bilo je to svakako iznenađenje za bana Tomašića, no Šišić je očito bio pritisnut od vinkovačkih koalicionaša, jer je svoje obećanje prilikom izbora da će raditi u interesu Hrvatsko-srpske koalicije dao dr. Gustavu Gaju pred Rudolfom Hennom, Ivanom Imom, dr. Levinom Plemićem, Martinom Krekmanom, dr. D. Petrovićem, Kostom Popovićem, Matijom Jovanovićem, Matom Matiaševim i Vladom Ignjatovićem, pa se i nije mogao drugačije ponašati.⁵⁰

⁴⁷ *Vinkovci i okolica*, 5, 29. I. 1911., str. 1. - Zar prelom?

⁴⁸ *Vinkovci i okolica*, 11, 12. III. 1911.

⁴⁹ *Vinkovci i okolica*, 20, 14. V. 1911. - Skupština Saveza.

⁵⁰ *Vinkovci i okolica*, 10, 5. III. 1911., str. 1. - Hoće li doći do sporazuma?

No već 16. ožujka 1911. zasjedanje Hrvatskog sabora je odgođeno carevim dopisom na neodređeno vrijeme. Ban je izjavio da nema razloga da Sabor zasjeda kada se ne može složiti ni oko adrese ni oko povišenja plaća učiteljskom osoblju.⁵¹

Sada se je čitava aktivnost saborskih zastupnika svela na rad zastupnika koji su bili izabrani i u zajednički Sabor u Budimpešti a među njima je bio i Ferdo Šišić. Tamo je vrijeme od 24. do 27. ožujka bilo vrlo kritično, jer su naši zastupnici inzistirali na izmjeni željezničke pragmatike, pa je konačno i predsjednik ugarske vlade Dragutin Khuen Hedérváry priznao da je Zakon o željezničkoj pragmatiki "neprovediv" i da se zakon mora revidirati.⁵² Mađarski poslanici Ottsy i Polonyi su se tada okomili na hrvatsku delegaciju koja da vječno pravi smutnje u budimpeštanskom parlamentu, na što im je odgovorio dr. Franjo Papratović i to na hrvatskom jeziku, izjavivši da Hrvati po Nagodbi imaju pravo da govore hrvatski i na zajedničkom saboru ali da je to pravo samo nekoliko puta iskorišteno, jer su Hrvati uvažili molbu Mađara da govore i Hrvati mađarski jer da ne razumiju hrvatski jezik.

U tom vremenu zbog nezasjedanja Hrvatskog sabora Šišić uglavnom djeluje u Budimpešti, u velikoj politici odnosa Hrvatske i Ugarske, a zapostavlja lokalnu vinkovačku politiku. Najbolji dokaz toga je njegova izrada elaborata "Hrvatski govori na zajedničkom Saboru" gdje je napisao povijest jezičnog spora od 24. XI. 1968. kada je Antun Vakanović prvi puta pokušao iskoristiti pravo govorenja hrvatskim jezikom na zajedničkom saboru pa do 1911. godine.⁵³

U međuvremenu je zbog Šišićevog neslaganja s povišenjem plaća učiteljima došlo i do pogoršanja njegovih odnosa s Osječkim nezavisnim središnjim klubom. Taj je klub ojačan ulaskom dr. F. Benešića, dr. Lava Mazzure i dr. Vladimira Turkovića, te je sada brojio 9 članova, ali je zbog bolesti Dragutina Neumanna, a onda i njegove smrti 11. travnja 1911. vodstvo preuzeo dr. Lovro Radičević. Ovaj klub je pozivao da se politički život prenese direktno u narod preko održavanja pučkih skupština, neke vrste tabora kako su nekoć prakticirali Slovenci i Česi.⁵⁴

Šišić je pokušao raditi preko skupština u selima vinkovačkog kotara, te je održao više skupština u svibnju 1911. No očito dr. Ferdo Šišić nije bio populist i on nije dugo izdržao na terenu, niti u razgovoru s izbornicima, iako je njegov prijatelj dr. Franjo Piškorić opet postao upravitelj vinkovačkog kotara. Šišić je predvodio i vinkovačku delegaciju koja je tražila da se

⁵¹ *Svjetlost*, 12, 19. III. 1911., str. 1 - Odogoda Sabora; *Vinkovci i okolica*, 12, 19. III. 1911., str. 3.

⁵² *Vinkovci i okolica*, 14, 2. IV. 1911.

⁵³ *Narodne novine*, (Zagreb), 24. V. 1911. - Prilog.

⁵⁴ *Vinkovci i okolica*, 12, 19. III. 1911., 5; 13, 25. III. 1911.; 15, 9. IV. 1911., str. 1. - Pučke skupštine.

tjedni sajam u Vinkovcima drži u subotu a ne u četvrtak. No to ga je dovelo u sukob sa židovskim trgovcima u Vinkovcima kojima je subota bila neradni dan.⁵⁵

Šišić pokušava svima ugoditi što dakako nije bilo moguće. On pomaže i podržava i izgradnju Hrvatskog doma u Vinkovcima s 10 kruna.⁵⁶

U međuvremenu odnos Šišića s Nezavisnim središnjim saborskim klubom postaje sve lošiji. Ferdo Šišić na sjednicama koje su održane 6. do 8. lipnja 1911. pod vodstvom dr. Ante Pinterovića zajedno s banom konstatira da Klub nije zadovoljan odgovorima budimpeštanske vlade na hrvatske zahtjeve koji su se odnosili na nazivlje mjesta u Hrvatskoj koja su na svim kartama i shematizmima tiskanima u Budimpešti navođena samo mađarski, a bilo je nezadovoljstva i zbog preslabog državnog poticaja razvoju hrvatske industrije i trgovine.⁵⁷

Šišić još uvijek vjeruje u Nagodbu i sposobnost Mađara da korigiraju svoje pogreške u odnosu prema Hrvatskoj i kršenju Nagodbe. Novinaru "Kelesy Ertösita" Šišić je dao u srpnju izjavu da se hrvatski zastupnici na zajedničkom saboru "živo trse" da ojačaju unionističku misao u Hrvatskoj na način da podupiru bana, tražeći da se zajednička vlada drži Nagodbe i ispravi ono loše, jer da je to jedini način da se srede prilike u Hrvatskoj i da unionistička politika pobijedi na novim izborima.⁵⁸ No opozicija u Hrvatskoj je očito čula samo prvi dio njegove izjave. Klub hrvatske delegacije u Budimpešti održao je sastanak 30. lipnja 1911. koji je također odlučio da treba sanirati povrede Nagodbe, da treba za Hrvatsku osnovati samo jedan klub u zajedničkom Saboru, te da treba sazvati sve stranke u Hrvatskoj u Zagreb na dogovor.⁵⁹ Ovaj je zaključak očito Šišićevo djelo i oštro ga je napao Nezavisni središnji saborski klub, pa je Šišić 2. VII. odgovorio u "Narodnim novinama" da on smatra da još uvijek postoji razlog za rad Nezavisnog središnjeg kluba i da on iz njega nije istupio, ali da treba ići naprijed i tražiti bolja rješenja te da mu se stoga ne može spočitavati što sam donosi odluke. "U politici je prva stvar iskrenost", završava ovo pismo dr. Ferdo Šišić.⁶⁰

Ustvari hrvatska delegacija u Budimpešti se sada raspala u dvije grupe: izvanstranačku koja je podupirala i dalje bana Tomašića i koja je smatrala da se u odnosima s Mađarima treba ići polako, i drugu koju su činili članovi Nezavisnog središnjeg kluba koji je otkazao potporu banu i koji je smatrao da treba ići oštro i odmah.⁶¹

⁵⁵ *Vinkovci i okolica*, 14, 2. IV. 1911.

⁵⁶ *Vinkovci i okolica*, 24, 11. VI. 1911., str. 2.

⁵⁷ *Vinkovci i okolica*, 17, 23. IV. 1911., 24, 11. VI. 1911.

⁵⁸ *Vinkovci i okolica*, 27, 2. VII. 1911., str. 2.

⁵⁹ *Vinkovci i okolica*, 28, 9. VII. 1911. - Klub hrvatske delegacije.

⁶⁰ *Vinkovci i okolica*, 28, 9. VII. 1911., str. 2.

⁶¹ *Vinkovci i okolica*, 29, 16. VII. 1911., str. 1.

Dr. Ferdo Šišić je čvrsto podržavao bana dok je on bio ban. Međutim zbog odbijanja da se povise učiteljske plaće, da se ugovori bolji materijalni položaj katoličkih vjeroučitelja u školama, zbog podržavanja da se sajam u Vinkovcima drži subotom, a i zbog simpatiziranja s Nijemcima u Jankovcima naglo se topi njegova popularnost u Vinkovcima.

Šišić je to osjetio kada je od 16. do 20. srpnja proputovao čitav vinkovački kotar. Ferdo Šišić nije bio spreman da se bavi malim problemima mjesta vinkovačkog kotara. Pored toga nije bio spreman da odgovara na napada je političkih protivnika. Kada je bio u Lazama pop ga je napao da je u vrijeme svojeg zastupništva promijenio tri stranke, tj. Hrvatsko-srpsku koaliciju, Tomašićevu i konačno nezavisnu, te da se ovakva prevrtljivost teško može i naći u politici a još teže opravdati.⁶²

Kada je čuo za atentat na bana Tomašića, izvršen u Budimpešti od Emanuela Mataušeka 14. VIII., i za odlazak bana na dulji oporavak, i on postupa slično, te odlazi na istraživanje u arhive hercega Bathyanja, arhive grofova Erdödyja i hercega Esterhazyja, te radi na redakciji zapisnika Hrvatskog sabora od 1526. do 1608. godine, obavijestivši svoje glasače da ga do kraja rujna neće biti u Zagrebu.⁶³

Nakon banove ostavke 26. X. 1911. i raspuštanja Hrvatskog sabora, Šišić izjavljuje da se više neće kandidirati na novim izborima i da će se posve posvetiti Sveučilištu i knjizi, a Adolf Beck objavljuje tu Šišićevu obavijest upućenu njemu u vinkovačkim novinama. Beck je pri tome požalio što Vinkovci gube tako otmjenog zastupnika, ali smatra da će to biti korisno za povijest, a osobito za 16. stoljeće. "Mi želimo gospodinu prof. Šišiću svaki uspjeh na ovoj narodnoj njivi, koja čeka već odavna svoga orača, a koja će po njem biti valjano obradjena, pa će tako njegova muka donijeti obilnog ploda cijelomu hrvatskomu narodu."⁶⁴ I Šišiću neprijateljski raspoložene novine su pozdravile ovu odluku izjavom da ionako Šišić ne bi imao nikakve šanse da prođe na sljedećim izborima u Vinkovcima.⁶⁵ Sve razloge koji su ga naveli na ovakvu odluku Šišić dakako nije naveo. No kao što vidimo razloga je bilo više i mnogo, i na lokalnom, i na hrvatskom i na hrvatskom-ugarском planu. Šišić je očito uvidio da se u politici ne može uspješno djelovati, a nije bio voljan da mijenja svoje ponašanje i da podršku banu Nikoli Tomašiću zamijeni podrškom nekoj drugoj osobi ili skupini kao što su to doista radili neki drugi političari.

⁶² *Svjetlost*, 29, 16. VII. 1911., str. 2; *Vinkovci i okolica*, 30, 23. VII. 1911.

⁶³ *Vinkovci i okolica*, 37, 10. IX. 1911., str. 3.

⁶⁴ *Vinkovci i okolica*, 46, 12. XI. 1911., str. 3. - Odstup dr. Šišića sa političke pozornice.

⁶⁵ *Svjetlost*, 47, 19. XI. 1911.

5.

Kroz kakve je sve muke prolazio Šišić tijekom 1911. godine kada je bio vladin zastupnik može se ponajbolje vidjeti iz 47 pisama Adolfa Becka, vinkovačkog novinara i urednika novina "Vinkovci i okolica", dr. Ferdi Šišiću.⁶⁶ Ta su pisma nastala u vremenu od 3. studenog 1910. pa do 13. studenog 1911. Pisma su vrlo zanimljiva jer pokazuju kako se vodila politika u tom prijelomnom vremenu kada je svatko vukao na svoju stranu. Veza Becka i Šišića bila je isključivo političke naravi i kada je Šišić prestao biti zastupnik prestalo je i ovo dopisivanje.

6.

Zaključak. Svojedobno sam vrlo oštro osudila ponašanje Ferde Šišića kao političara.⁶⁷ Danas, nakon što sam se detaljnije upoznala s vremenom i ljudima koji su djelovali od 1908. do 1912. mogu samo reći da je Šišić činio najbolje što je mogao činiti da učvrsti položaj Hrvatske kao kraljevine kroz objavljivanje građe iz stoljeća koja su bila slabo povijesno istražena. Pri tome on je pazio da kao političar ne povrijedi Vinkovce ali i da ne ugrozi svoju karijeru, poučen iskustvom dr. Manojlovića koji je zbog politike bio umirovljen. Obje strane su od toga imale svoje koristi, i Vinkovci i Hrvatska, iako je ova kratkotrajna politička karijera dugotrajno utjecala na ponašanje Šišića i u kasnijem vremenu. Iskustvo, a i pritisak onih kojima je jednom obećao suradnju utjecala je na njegov život i u međuratnom razdoblju. Kada je jednom ušao u kolo s Hrvatsko-srpskom koalicijom on iz tog kruga više nije mogao izaći, bio je uvijek obavezan i dužan.

Ušao je u politiku u vrlo nesretno vrijeme kada se u borbu Beča i Budimpešte za Hrvatsku i Bosnu umiješao i Beograd, pa su se i Vinkovci našli u centru ovih burnih kretanja. Dr. Ferdo Šišić se baš nije u tim okolnostima najbolje snašao, a možda nije drugačije ni mogao postupiti, jer su prilike bile nejasne i u odnosima Mađara prema bečkom dvoru, a malena Hrvatska i Slavonija bez Dalmacije opet se našla u teškoj obrani čak i svog jezika. U svakom slučaju dr. Ferdo Šišić je mnogo žrtvovao uključivši se u hrvatsku politiku nakon odlaska bana Pavla Raucha s političke scene, kada je prijetila opasnost da Hrvatsko-srpska koalicija posve prevlada hrvatskom politikom i istisne sve male hrvatske stranke, a s druge strane odgovorio je Mađarima koji su htjeli sa željeznica posve potisnuti hrvatski jezik. Radeći na ravnoteži i dr. Šišić je morao lavirati kao što su to činili i drugi političari, no ono što je dopušteno političaru nije dopušteno povjesničaru koji mora pisati u korist svoje domovine i naroda. Izborna borba u Hrvatskoj imala je zajedničke karakteristike, ali je ipak imala i određene osobitosti na određenom području, kao što to pokazuju Vinkovci.

⁶⁶ Arhiv HAZU, Šišić, A/Beck, 1-47, pisma Adolfa Becka Šišiću.

⁶⁷ *Ferdo Šišić*, Barun Trenk i njegovi panduri, Vinkovci, 1994. - Pogovor M. Kolar-Dimitrijević, str. 211-220.

Vinkovci i okolica

List za političke, društvene, narodno-gospodarstvene i prosvjetne svrhe, za trgovinu i obrt.

Vinkovci und Umgebung

Organ für politische, gesellschaftliche, volkswirtschaftliche u. kulturelle Volksinteressen, für Handel u. Gewerbe.

Izlazi svake nedjelje sa ilustriranim prilogom. — Erscheint jeden Sonntag mit illustrirter Beilage.

Predplata je na četvrt godine 2 kruna. — Abonnement vierteljährlich 2 Kronen.

Oglasi plativi i tuživi u Vinkovcima. — Annoncen zahlbar und klagbar in Vinkovci.

Nr. 42. 1910.

Nedjelja 16. listopada. * Sonntag, 16. Oktober.

14. Jahrgang.

Braće izbornici kotara vinkovačkoga!

Kućnoo je ovo čas, koga smo svi već odavno iščekivali, da stupimo — ojačani novim proširenim izbornim pravom — na biralište.

Kućnoo je čas, da kod izborne žare predamo naš glas mužu našega povjerenja.

Dat ćemo naš glas mužu, koji nepokolebivo stoji uz sav narod u ovoj lijepoj a od stranačkih strasti toli razrovanoj a po tom nesrečnoj domovini.

Dat ćemo naš glas mužu, koji je prokušan u borbi za narodna prava, za kojega smo sigurni, da ne će samo htjeti, nego i uzmoći poraditi oko bolje budućnosti ojelokupnoga nam naroda, što no nastava ovu od svih nas ljubljenu hrvatsku grodu.

Po našem dubokom uvjerenju bit ćemo sretne ruke, ako poklonimo povjerenje velemožnom gospodinu Dru Ferdi pl. Šišiću, kr. redovitom sveučilišnom profesoru na sveučilištu kralja Franje Josipa I. i hrvatskom književniku.

Dr. Ferdo pl. Šišić bio je naš zastupnik u zadnjoj periodi, a Vi znate dohro, da je pomogao svakom, ikogod je sa opravdanom molbom kućnoo na njegova vrata, a ako nijé došao među nas za vrijeme dok je imao naš mandat, to znate, da nije krivnje na njemu, nego na vanrednim prilikama, koje su zapaučile svaki ustavni rad, na prilikama, koje su sputale u neradu i druge otačbenike naše domovine.

Znate dobro, braće izbornici, da sve to što protivnici iznose proti Dru Ferdi pl. Šišiću obilazi na miđe istinu.

Dr. Ferdo pl. Šišić nije naprčca, nego je miran političar, gotov čovjek, sredjenih i ustaljenih političkih nazora.

Danas su bogu hvala druge, bolje prilike u zemlji i u susjednoj nam savezničkoj Ugarskoj.

Danas sjedi na banskoj stolici Dr. Nikota pl. Tomašić, muž neobičnog državnčkog talenta, u koga je sposobnosti i snažne volje, da pomogne svome narodu iz kojega je nikao.

Povoljne su za nas prilike, a bit će još i povoljnije, ako ih budemo umjeli izrabiti, ako budemo izabrali u hrvatski sabor ljude, koji će pomagati muža otačbenika, koji danas sjedi na starodrevnoj stolici hrvatskih banova, ako mu budemo stavili uz bok ljude, koji će zajedno s njim sačinjavati jaku jedinstvenu stranku.

Takova pomagača banova nalazimo u osobi Dra. Ferde pl. Šišića, njegov predživot nam jamči, da će snažnom rukom braniti stečena nam prava a boriti se, da nam se prava proširo prama našim potrebama.

Dr. Ferdo pl. Šišić, je učenjak, koji je istražujući istinu o prošlosti hrvatskoga naroda prodičio sebe i svoju domovinu.

Kupimo se dakle oko njegove zastave, čiji stijeg nose prvaci i najugledniji, i bogati i siromašni ali sve posteni izbornici kotara vinkovačkoga.

Birajući Dra. Ferdu pl. Šišića iskazujemo mu počast njemu, ali i sebi, jer biramo u svakomu pogledu vrijedna muža.

Braće izbornici! Dodjte 28. listopada 1910. listom svi na biralište i dajte Vaš glas velemožnom gospodinu Dru. Ferdi pl. Šišiću, kr. sveuč. profesoru i književniku.

Živio Dr. Šišić, kandidat za saborskog poslanika
izbornog kotara vinkovačkoga. **Živio!**

Summary

HISTORIAN FERDO ŠIŠIĆ AS A MEMBER OF PARLIAMENT 1908-1911

Ferdo Šišić was the representative of people in the Croatian Parliament for two terms of office: in the period from 1908 – 1910 and 1910 – 1911. He was elected in Vinkovci polling district, but he was not on the same list twice. Namely, in 1908 he was the representative of the Croatian-Serbian coalition and the second time he was a candidate on the Government's list. The situation in Vinkovci at that period made him change his mind, because having witnessed his cooperation with the Government, the Croatian-Serbian coalition nominated Gustav Gaj, a nephew of the leading figure of the Illyrian Movement in Croatia. Although Šišić was reproached for disregarding his duties towards his voters as their representative in Vinkovci, his activities at that time were, if we take a deeper look into them, extremely productive, despite his opposition to the Government and the Government's programme. As the member of the Education Committee, he brought forward many interesting proposals for promoting the education system in Croatia for the period of both of his terms of office and made a great contribution to it. He also advocated the use of the Croatian language in the general Parliament. After the civil governor Tomašić had decided to abandon politics and having realised the uselessness of his own dedication in a situation full of national disagreement, Ferdo Šišić decided to abandon politics himself.

(Prijevod sažetka: Romana Čačija)

Key words: Ferdo Šišić, political activity, member of Parliament (Sabor), Vinkovci, Croatian-Serbian Coalition, journalism, Adolf Beck.

Prilog: vidi "Pisma novinara Adolfa Becka vinkovačkom zastupniku dru Ferdin Šišiću (1910.-1911.)" u odjeljku *Grada* u ovom broju godišnjaka *Scrinia slavonica*.